

КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 342

Марія Анциферова

Національний університет “Львівська політехніка”,
студентка Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
mariia.antsyferova.pv.2020@lpnu.ua
ORCID ID :<https://orcid.org/0009-0003-2265-9877>

Ірина Хомишин

Національний університет “Львівська політехніка”,
професор кафедри адміністративного та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти,
доктор юридичних наук, професор
iryna.y.khomyshyn@lpnu.ua
ORCID ID :<https://orcid.org/0000-0002-6180-347>

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

<http://doi.org/10.23939/law2023.39.233>

© Анциферова М., Хомишин І., 2023

Останнім часом у науковій спільноті обговорюється розвиток різноманітних концепцій конституціоналізму, таких як транснаціональний (глобальний), міжнародний (інтернаціональний), багаторівневий та інші, що передбачають створення та реалізацію стандартів, що призначені для вирішення глобальних проблем, до яких прийнято відносити запобігання війнам, розвиток та координація міжнародних відносин на мирній основі, ліквідація голоду та злиднів, раціональне використання природних ресурсів, запобігання тероризму та забезпечення безпеки тощо.

Дискусії навколо глобального конституціоналізму свідчать не лише про науковий інтерес, а й про поступове дозрівання правових, політичних, економічних, соціальних та культурних, ідейно-теоретичних передумов щодо нової парадигми одночасно конституційно-правового та міжнародно-правового мислення.

У статті розкрито питання впливу епохи глобалізації на розвиток сучасного конституціоналізму. Спираючись на методи історико-правового та порівняльно-правового аналізу, визначено сучасні підходи до визначення глобального конституціоналізму з

метою розуміння новітнього конституціоналізму в умовах сучасного розвитку міждержавних відносин та міждержавної інтеграції.

Ключові слова: конституціоналізм; транснаціональний (глобальний) конституціоналізм; багаторівневий конституціоналізм; інтеграція; глобалізація.

Постановка проблеми. Проблематика формування у сучасних умовах правової глобалізації та міждержавної інтеграції глобального конституціоналізму стає все більш актуальною та пріоритетною в міжнародно-правових обговореннях. Сьогодні країни все активніше беруть участь у міжнародних відносинах з метою вирішення світової безпеки та боротьби з тероризмом як одних із глобальних проблем людства, вирішення екологічних катастроф і питань, що стосуються відродження працюючої світової економіки і недопущення в майбутньому світової війни та фінансово-економічної кризи. Це своєю чергою висвітлює колективне судження держав про те, що світу потрібна нова структура глобального управління із власним конституційним порядком.

Аналіз дослідження проблеми. Серед науковців, які досліджували питання конституціоналізації міжнародного права у сучасних умовах правової глобалізації та міждержавної інтеграції, слід відзначити таких українських дослідників: М. О. Баймуратов, В. В. Шамрай, Ю. О. Волошин, В. І. Євінтов, О. В. Задорожний, Ю. М. Капіца, А. Р. Крусян, Ю. М. Оборотов, М. П. Орзіх, В. Ф. Погорілко, І. Д. Сліденко, П. Б. Стецюк, Ю. М. Тодика, В. М. Шаповал, С. В. Шевчук та інші.

Мета статті – розкрити особливості та тенденції розвитку конституціоналізму в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Конституціоналізм виникав як нормативна концепція, покликана пояснити роль конституції у системі країни. Нормативізм виробляв вимоги як до самої конституції, так і до практики її забезпечення та втілення в життя. Тому нормативна концепція конституціоналізму йшла пліч-о-пліч з емпіричною картиною конституційного будівництва, яка своєю чергою спиралася на аналіз практики регулювання правових, політичних, економічних, соціальних та культурних сфер конституційними нормами.

Конституціоналізм як правове явище має як національний, так і міжнародний, порівняльно-правовий вимір. Як доктрина та нормативний концепт він активно залучений до інтеграційних процесів, до структури інтеграційного права. Конституційно-правові інститути значно сприяють міжнародному спілкуванню та процесу інтеграції через право, в яких активну участь бере Україна.

Порівняльне конституційне право претендує на роль важливого та, на думку деяких дослідників, незамінного інструменту для створення транснаціонального права. Поряд з транснаціональним правом з'являються уявлення про транснаціональний конституціоналізм і навіть мережевий конституціоналізм. При масштабній полісемії терміна "конституціоналізм" він ризикує (як правове поняття) зазнати випаровування своїх якісних характеристик та обростання новими якостями, що висуваються наднаціональними умовами реалізації міжнародних проєктів у різних сферах життєдіяльності та життєзабезпечення.

Під час обговорення питань конституційної глобалістики наголошується на проблемі пріоритетності конституційних норм над нормами міжнародного права. Для вирішення глобальних проблем, до яких прийнято відносити запобігання війнам; розвиток та координація міжнародних відносин на мирній основі; ліквідація голоду та злиднів; раціональне використання природних ресурсів, запобігання тероризму та забезпечення безпеки тощо, необхідні правові регулятори як на національному, так і на міжнародному рівні. У процесах глобалізації посилюється взаємне тяжіння конституційного права та міжнародного публічного права. На думку одних дослідників, у подібних процесах пріоритет надається нормам конституційного права, оскільки саме держава суверенна в актуалізації тих чи інших відносин на міжнародному рівні, у наданні конкретних прав людині та

громадянину. Національна держава відповідно до Статуту ООН залишається основним суб'єктом міжнародного права [2]. Вирішення багатьох глобальних проблем бачиться у зміцненні держави, її влади та інститутів з урахуванням затребуваності міжнародного співробітництва у сучасному взаємозалежному світі.

Конституціоналізм вимагає й осмислення правових форм реалізації державного суверенітету, а глобальний конституціоналізм може підірвати цінність політичних та правових форм реалізації суверенітету у демократичних державах. При аналізі проблем реалізації державного суверенітету у міжнародному праві наголошується, що до правових форм реалізації державного суверенітету належать унітарна та федеративна (конфедеративна) форма державного об'єднання, а також міжнародна організація як особлива форма об'єднання держав [3, с. 68–69]. Ці форми виходять із первинного визнання суверенної волі держави створення як внутрішньодержавних територіальних утворень і створення міждержавних об'єднань чи участь у них. У концепції формування глобального конституціоналізму поки що незрозумілими залишаються форми демократичного волевиявлення держав, правові форми реалізації державного суверенітету, форми демократичної участі повноправних громадян у вирішенні конституційного питання у планетарному масштабі. Закономірне питання ставиться у вітчизняних дослідженнях і про перспективи застосування доктрин “ліквідації конституції” у конституційному розвитку сучасних держав, коли виникають маяки глобального конституціоналізму [4, с. 151].

Юридична компаративістика та міжнародне право не випадково звертають увагу на проблеми формування глобального конституціоналізму у міжнародно-правових перспективах. На думку дослідників, термін “глобальний конституціоналізм” є міжнародним правовим терміном поточного порядку денного. Хоча цей термін за своїм походженням безпосередньо не пов'язаний і не походить з міжнародного права, він захопив увагу міжнародних юристів у сфері публічного права [5, с. 1–2].

Дискусії навколо глобального конституціоналізму свідчать не лише про науковий інтерес, а й про поступове дозрівання правових, політичних, економічних, соціальних та культурних, ідейно-теоретичних передумов щодо нової парадигми одночасно конституційно-правового та міжнародно-правового мислення. У дослідженнях переважають два вектори:

1) нормативна орієнтація на дослідження глобального конституціоналізму розкриває, яким має бути конституціоналізм у глобальному масштабі і якою може або має бути (як має виглядати) глобальна конституція;

2) дескриптивна орієнтація прагне осмислити тип конституціоналізму, який вже присутній у вигляді різних елементів у сучасних міжнародно-правових та міжнародно-політичних відносинах. Дескриптивна орієнтація бачить кінцеву мету дослідження – намітити шляхи та засоби руху до глобальної конституції, що описується як процес міжнародної конституціоналізації.

Глобальний конституціоналізм стоїть перед перспективою врахування різноманітного світового та національного досвіду. Розробка моделей конституційного регулювання у порівняльному конституційному праві поки що не призвела до осмислення форм обліку конституційного розмаїття у доктрині глобального конституціоналізму, що тяжіє до ліберально-демократичної моделі набагато більшою мірою, ніж, наприклад, до соціально-демократичної моделі. Порівняльний конституціоналізм вимагає вироблення релевантних оцінок прийнятності того чи іншого національного досвіду конституційного регулювання та розвитку. Так, для одних країн виявляється недосяжною віра у конституційне спокутування попереднього досвіду у вигляді реалізації конституційних ідей та принципів, закладених у новій конституції.

Провідний американський конституційний теоретик Джек Балкін стверджує, що американський конституційний проект заснований на вірі, надії та уявленні про спільну спокуту. Він відходить у дослідженні конституційних змін від центральних (і традиційних) питань американської конституційної теорії: повноважень судового нагляду у демократичній державі, що відповідає поведінці суддів, включаючи суддів Верховного Суду США. У відповідь на подібне домінування

Джек Балкін приєднується до вчених, які фокусують свої дослідження на інших конституційних акторах: соціальних рухах, політичних партіях, звичайних громадянах та їхніх інтерпретаціях конституції [6]. На його думку, існують конституційні наративи (історії в наративному сенсі), тому що вони є історіями про конституцію як проєкт людської політики та людських дій. І, важливо, що існує віра в те, що “Конституція позбавить нас від злих проявів у розповідях, які ми розповідаємо один одному про те, звідки наша країна і куди вона спрямована”, і в тому, як використовуються “ці історичні камені, щоб виправдати наші палкі (і протилежні) політичні переконання”. Оскільки американці вірили в історію конституційної спокути, вони “взяли право самим вирішувати, що означає Конституція”. Конституційні принципи можуть змінюватися, важливо, щоб вони змінювалися як наслідок досягнення політичного компромісу.

Конституціоналізм у вітчизняному вимірі не повинен бути породженням сліпої віри в конституцію та її цінності; поєднання довіри та недовіри, раціонального та критичного сприйняття конституційної та позаконституційної дійсності – важливий лейтмотив вироблення стратегічного плану вдосконалення як українського конституціоналізму, так і форм участі України та наукової спільноти у просуванні ідей та практик глобального конституціоналізму.

Конституціоналізм зберігає ідейно-теоретичну та нормативно-правову основу для розвитку інтеграційного права та подальшої участі України в інтеграційних процесах. Поява інтеграційного права як правового утворення міжнародної юриспруденції пов’язана з необхідністю забезпечити юридичними засобами, охопити юридичними формами об’єднання держав або їх взаємодію на міжрегіональному чи глобальному рівні [7, с. 200]. Хоча немає стійкого та загально визнаного визначення інтеграційного права у вітчизняній юриспруденції, дослідники виходять з уявлень про те, що ним охоплюється міжнародний правовий порядок у різних сферах інтеграційних відносин та на різних рівнях: від регіонального до планетарного.

В національних дослідженнях є прихильники врахування процесів глобалізації та інтеграції у конституційній системі України; є противники чи скептики, які сумніваються у корисному ефекті такого врахування.

Особлива сфера та методологія інтеграції через право потребує розробки питань повноцінної участі різних суб’єктів правових відносин в інтеграційних процесах, а не лише держав як класичних (і в цьому сенсі традиційних) суб’єктів міжнародного права. Інтеграція через право – важливий напрямок досліджень процесів європейської інтеграції як у контексті країн ЄС, так і в контексті порівняльного аналізу американського та європейського досвіду [8].

Інтеграційне право при своєму формуванні впливає на внутрішньодержавні правові порядки. Процес інтеграції охоплює як держави, так і інших суб’єктів міжнародного і внутрішньодержавного права. Важливим для розуміння інтеграційних процесів є методологія пояснення процесу формування метаправових явищ та створення юридичних метанаративів у контексті взаємного впливу галузей внутрішньодержавного права та наднаціонального права. Процеси впливу інтеграційного права на внутрішньодержавне право і навпаки, як зазначається в сучасних дослідженнях, зачіпають різні сегменти правової системи держав і наднаціональне право. В умовах сучасного розвитку міждержавних відносин та міждержавної інтеграції конституційний та демократичний правопорядок потрапляють до сфери взаємного тяжіння з потребами наднаціонального правового регулювання.

У наукових працях, які вивчають процеси інтеграції та глобалізації крізь призму права, правових інститутів та методів, способів правового регулювання та закріплення таких процесів, використовується вельми широкий діапазон термінів та концепцій. Серед них активне місце в осмисленні інтеграційних процесів та розробки проєктів світового порядку займають поняття та терміни як в галузі конституційної юриспруденції, так і наднаціонального права. Відбувається взаємопроникнення конституційного та наднаціонального права, яке охоплює і інтеграційне право.

Важливо, щоб національні конституції держав, що інтегруються, санкціонували і визначали деякі форми і межі міжнародної (у тому числі європейської та іншої) інтеграції. Теорії багато-

рівневого конституціоналізму та конституційного синтезу покликані сприяти поясненню ролі конституційних елементів в інтеграційних процесах [9, с. 44–70].

Доктрина конституційного синтезу здатна поєднувати публічно-правові принципи та інститути, що діють на внутрішньодержавному та наднаціональному рівні, у багатопланове правове утворення, розробляти форми участі суверенних держав, у тому числі й України, у глобальному конституціоналізмі, сприяти розвитку конституційно-правових міждержавних об'єднань. В Україні доктрина багаторівневого конституціоналізму вивчається, але вона погано адаптована до конституційної системи та територіальної організації держави. Серед наявних проблем формування багаторівневого конституціоналізму в українському територіальному унітаризмі займає неоднозначне місце участь регіональних органів в оцінці міжнародних угод, які за своїм статусом є міжнародними договорами. Зокрема, потребує більш уважного ставлення та регулювання на місцевому рівні питання розмежування юрисдикції державних та регіональних органів у сфері оцінки міжнародних договорів та міжнародних угод, що не мають статусу міжнародних договорів.

Сучасний конституціоналізм юридичною основою має зазвичай писану конституцію (кодифіковану чи ні). Парадигма писаної конституції стала розумітися співтовариством конституціоналістів як найбільш затребувана модель правового регулювання та як найпоширеніше правове явище в державах з різним рівнем соціально-політичного та соціально-економічного розвитку [1, с. 524].

Конституція розуміється як Основний закон країни або як Вищий закон для держави і суспільства, особистості в межах територіальної юрисдикції держави (зазвичай, хоча є винятки). Терміни “Основний закон” та “Вищий закон” часто використовуються у конституційно-правових дослідженнях як тотожні. У словосполученні “Основний закон” акумулюються уявлення про закон, який закріплює основи політичної, економічної, соціальної та духовної системи суспільства, взаємин особистості та держави. У сучасних дослідженнях відзначається роль конституції як довкілля, що потребує раціонального використання [10, с. 4] і водночас важливо відзначити її як правовий простір рівних можливостей. Важливу роль вона відіграє і в формуванні єдиного конституційно-правового простору країни [11, с. 53].

У конституційній історії радянської та сучасної української держави найчастіше використовувався в офіційних документах для характеристики конституції термін “Основний закон”. Спираючись на методи історико-правового та порівняльно-правового аналізу, можна виділити чотири різні сенси терміна “Основний закон”.

1. Термін використовувався зазвичай у множині (Основні закони) як назва сукупності правових норм, якими регулювалися ще в умовах абсолютистських країн Європи найважливіші, ключові суспільні відносини, що склалися з приводу устрою держави та здійснення державної влади автократом і підпорядкованими йому органами. На території України лише з XIX століття у Зводі законів Російської імперії під впливом плану державних перетворень Сперанського, у якому використовувався термін “корінні закони” [11].

2. У деяких випадках він використовується для позначення чинної конституції (наприклад, Основний закон ФРН 1949 як до, так і після об'єднання Німеччини). У Німеччині збереження цього терміна пояснюється історичними умовами ухвалення Основного закону. Він був прийнятий для трьох західних окупаційних зон як акт тимчасового характеру, який передбачалося замінити на постійну конституцію після об'єднання Німеччини. Однак цього не сталося і після об'єднання Основний закон, із внесеними поправками, зберіг своє колишнє найменування. Німецький конституціоналіст Конрад Хессе наприкінці 70-х років писав, що “сьогоднішнє поняття Основного закону відрізняється від колишнього тим, що воно покликане позначити не частину, а загальний устрій державного життя, не постійний і довговічний, а тимчасовий порядок у західній частині Німеччини. Ця ознака обумовлює одночасно й відмінності з поняттям конституції. Насправді Основний закон, задуманий спочатку як тимчасове становище, виступає все частіше як постійний порядок і в цьому сенсі – як “конституція”... Термінологічна відмінність не є в цьому випадку

обґрунтуванням для існування смислової відмінності, і тому немає жодних перешкод розуміти Основний закон як “конституцію” [12, с. 158–159].

3. Термін “Основний закон” може використовуватися для позначення певної категорії законів, що перебуває в ієрархії джерел права нижче за конституцію. На цій підставі професор Ю. М. Бисага робить висновок, що “характеристика конституції як вищого закону” краща, ніж як основного закону [13, с. 35].

4. Основний закон – Коран як зведення божественних правил. У мусульманських країнах (у багатьох прийняті писані конституції) домінуюче становище у правовій системі займає мусульманське право. Тому роль основного закону, по суті, виконує Коран, чії положення мають пріоритет щодо конституційних норм. Наприклад, прийнята 1979 року й оновлена 1989 року Конституція Ісламської Республіки Іран проголосила, що це законодавство, зокрема кримінальне, має відповідати шариату, а суди в боротьбі із злочинністю зобов’язані застосовувати встановлені ним покарання [14, с. 307].

5. В окремих іспаномовних країнах Латинської Америки, англomовних державах Карибського регіону використовується термін “політична конституція” (Венесуела, Колумбія, Мексика та ін.). У деяких мовах слово “конституція” означає також статут (наприклад, статут профспілки), і щоб розмежувати ці явища, вводиться прикметник “політична” [15, с. 17].

Таким чином, значення термінів “Основний закон” та “Вищий закон” в одних випадках може збігатися, але в інших різнитися. Тому необхідно враховувати правову традицію держави й традицію слововживання, хоча у доктрині конституціоналізму характеристика конституції як Вищого закону має вужчий зміст і вказує на юридичну силу зазначеній у ній нормі. Саме Вищий закон країни має найвищу юридичну силу. Таке розуміння конституції набуло поширення в період Нового часу. У попередній період (період абсолютизму та станово-представницької монархії) норми, що становили Основні закони держави зазвичай не виділялися юридичною силою з-поміж інших правових норм.

Сучасні конституції – результат розвитку моделей правового регулювання у новий час. При цьому різні моделі конституціоналізму формувалися протягом тривалого часу в рамках обмеженого кола цивілізацій (європейської, американської) і в даний час набули глобального поширення з новими варіаціями та перспективами розвитку.

Виходячи за межі національних держав (федерацій та унітарій) та конфедеративних об’єднань, конституції стають терміном та поняттям, які не мають ясних кордонів та параметрів, що поділяються юристами як у сфері конституційного, внутрішньодержавного права, так і фахівцями у галузі міжнародного публічного права.

Саме поняття конституції виходить межі конституційного права. По-перше, воно стає науковим дискурсом, який обговорює проблеми розробки та правового оформлення глобальної конституції. По-друге, конституції стають причетними до процесів інтернаціоналізації конституційного права і конституціоналізації міжнародного та інтеграційного права.

Конституції виконують і комунікативну функцію, створюючи нормативний каркас, ціннісні орієнтації та цільові нормативні установки як діяльності органів та їх посадових осіб, так громадян і інших фізичних осіб у конституційному просторі країни. Тоні Проссер називає комунікативну функцію конституції “занедбаною” або “безпритульною” з боку наукової спільноти функцією. Подає поняття “конституційна комунікація” (constitutional communication) для аналізу ролі конституції у полегшенні комунікації на різних рівнях взаємодії компонентів правової системи і внутрішньодержавного та наднаціонального права [16, с. 1039–1065].

Конституційна комунікація є особливо важливою, якщо прийняти підхід про існування плюралізму як на міжнародному рівні, так і між множинними конституціями на національному рівні. Юридична комунікація може бути між різними типами конституцій або між юридичними та іншими формами соціальних систем, такими як економіка та політика. Теоретичну підтримку

такого підходу можна знайти в дискурсивній теорії демократії Ю. Хабермаса, а також в останніх розробках теорії систем.

Ще Ш. Л. Монтеск'є в “Перських листах” наголошував на важливому моменті: саморозуміння через порівняння обмежене, оскільки ми завжди схильні виправдовувати наші власні звички більше, ніж їх критикувати. У теорії конституційного права та порівняльного конституціоналізму проблема конституційної ідентичності розглядається в контексті пізнання як моделей розвитку конституційно-правових інститутів у рамках міжнародного досвіду, так і пізнання національних особливостей конституцій та конституційно-правового регулювання. Концепт “конституційна ідентичність” є дискусійною концепцією остільки, оскільки щодо змісту самої ідентичності та її необхідних елементів немає загальноприйнятої наукової згоди. Можна сказати, що поступово на наших очах виробляється науковою спільнотою конституціоналістів парадигма сучасного розуміння конституційної ідентичності.

Як зазначає М. Розенфельд, “конституційна ідентичність” – принципово оспорювана концепція, оскільки немає угоди про те, що означає ідентичність або що до неї належить [17, с. 756]. Крім того, проблема конституційної ідентичності існує у складних політиках, або у складноорганізованих державах, у міждержавних об'єднаннях, де діють федеративні чи наднаціональні конституції, а також конституції у регіоналістських державах із значною культурною, мовною, етнічною та релігійною різноманітністю.

Крім того, існує концепція глобалізації конституційної ідентичності, яка розглядає конституційну ідентичність в епоху глобалізації, а також вплив відносин конституційної глобалізації на зміну національної конституційної ідентичності [18, с. 463–533]. Наприклад, дослідник із Сінгапура вважає, що відбувається адаптація соціалістичної конституційної ідентичності у країнах із соціалістичними режимами (В'єтнам, Китай, Лаос, Північна Корея, Куба) під впливом процесів глобалізації. Він виділяє чотири дивергентні моделі, що використовуються для адаптації національної конституційної ідентичності:

- 1) конституційний глобалізм (В'єтнам та Лаос);
- 2) конституційна винятковість (Китай);
- 3) конституційний ізоляціонізм (Північна Корея);
- 4) конституційний резерваціонізм (Куба).

Висновки. Ми переконані, що значущість зазначених процесів дає змогу по-новому поглянути на конституційне право і конституційне правосуддя з позицій формування нового правового явища – інтернаціоналізації права конституції за умов європейської та міжнародної інтеграції. Інтернаціоналізація української конституції як правова та політична проблема допоможе вирішити декілька завдань у сфері конституційної регламентації процесів інтеграції.

СПИСОК ВИКРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Санченко Д. Є. Загальні принципи права в контексті конституціоналізму: теоретичний огляд. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 523–525.
2. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: [https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN %20Charter_Ukrainian.pdf](https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf) (дата звернення: 08.07.2023).
3. Державний суверенітет в умовах глобалізації: теорія та практика: монографія / Н. А. Бабарикіна, Н. В. Горло, М. Ф. Заболотна, О. М. Кіндратець, Т. І. Сергієнко; за заг. ред. О. М. Кіндратець. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2022. 226 с.
4. Шамрай В. Транснаціональний (глобальний) конституціоналізм як об'єктивне явище сучасної правової дійсності. *Підприємництво, господарство і право*. 7/2018. С. 150–153.
5. Schwöbel C. The Appeal of the Project of Global Constitutionalism to Public International Lawyers. *German Law Journal*. 2012. Vol. 13. No. 1. P. 1–22.
6. Balkin J. M. *Constitutional Redemption. Political Faith in an Unjust World*. Harvard University Press, 2011. 304 p.

7. Бірюкова А. Трансформація національної правової системи в умовах глобалізації. *Підприємництво, господарство і право*. 5/2018. С. 198–202.
8. Forces and Potential for a European Identity, edited by Mauro Cappelletti, and Joseph H. Weiler, De Gruyter, Inc., 2011. ProQuest Ebook Central, URL: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/rsl-ebooks/detail.action?docID=935886>. (дата звернення: 08.07.2023).
9. Fossum J. E., Menéndez A. J. *The Constitution's Gift: A Constitutional Theory for a Democratic European Union*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, 2011. 314 p.
10. Благута Р. І. Конституціоналізм як багатоаспектне явище державно-правового та суспільного розвитку. Сучасний конституціоналізм: проблеми теорії та практики: *матеріали наук. семінару* (21 червня 2019 р.) / упор. Н. Я. Лепіш. Львів: ЛьвДУВС, 2019. С. 3–9.
11. Кичун В., Онищук І. Конституціоналізм як зміст механізму застосування Конституції України. *Вісник Конституційного Суду України*. № 5/2021. С. 50–58.
12. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посіб. / М. С. Горшеньова, К. О. Закоморна, В. О. Ріяка та ін.; за заг. ред. В. О. Ріяки. 2-е вид., допов. і перероб. К.: Юрінком Інтер, 2006. 544 с.
13. Бисага Ю. М., Нечипорук А. Ю. Перегляд основного закону (теоретичні аспекти). *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія ПРАВО. Випуск 18. 2012. С. 34–37.
14. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: збірник наукових праць / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. П. Тихого, М. М. Цимбалюка, І. С. Гриценка; упор. О. В. Кресін, І. М. Ситар. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 620 с.
15. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: *збірн. наук. праць* (Comparative Jurisprudence: Current State and Prospects for Development – Yearbook 2013). Одеса: Фенікс, 2013. 352 с.
16. Prosser T. Constitutions as communication. *International Journal of Constitutional Law*. 2017. Vol. 15. Issue 4. P. 1039–1065.
17. Rosenfeld M. Constitutional Identity // *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law*. Edited by Michel Rosenfeld and András Sajó. Oxford University Press, 2012. P. 756.
18. Bui Ngoc S. Globalization of Constitutional Identity. *Washington International Law Journal*. 2017. Vol. 26. No. 3, p. 463–533.

REFERENCES

1. Sanchenko D. Ie. *Zahalni pryntsyipy prava v konteksti konstytutsionalizmu: teoretychnyi ohliad* [General principles of law in the context of constitutionalism: a theoretical review]. *Almanakh prava*. 2012. Vyp. 3. P. 523–525 [in Ukrainian].
2. *Statut Orhanizatsii Obiednanykh Natsii* [Charter of the United Nations]. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення: 08.07.2023). [in Ukrainian].
3. *Derzhavnyi suverenitet v umovakh hlobalizatsii: teoriia ta praktyka* [State sovereignty in the conditions of globalization: theory and practice]: monohrafiia / N. A. Babarykina, N. V. Horlo, M. F. Zabolotna, O. M. Kindratets, T. I. Serhiienko; za zah. red. O. M. Kindratets. Zaporizhzhia: Zaporizkyi natsionalnyi universytet, 2022. 226 p. [in Ukrainian].
4. Shamrai V. *Transnatsionalnyi (hlobalnyi) konstytutsionalizm yak obiektyvne yavyshe suchasnoi pravovoi diisnosti* [Transnational (global) constitutionalism as an objective phenomenon of modern legal reality]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 7/2018. P. 150–153 [in Ukrainian].
5. Schwöbel C. The Appeal of the Project of Global Constitutionalism to Public International Lawyers. *German Law Journal*. 2012. Vol. 13. No. 1. P. 1–22 [in English].
6. Balkin J. M. *Constitutional Redemption. Political Faith in an Unjust World*. Harvard University Press, 2011. 304 p. [in Ukrainian].
7. Biriukova A. *Transformatsiia natsionalnoi pravovoi systemy v umovakh hlobalizatsii* [Transformation of the national legal system in the conditions of globalization]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 5/2018. P. 198–202 [in Ukrainian].
8. *Forces and Potential for a European Identity*, edited by Mauro Cappelletti, and Joseph H. Weiler, De Gruyter, Inc., 2011. ProQuest Ebook Central, URL: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/rsl-ebooks/detail.action?docID=935886>. (дата звернення: 08.07.2023) [in English].

9. Fossum J. E., Menéndez A. J. *The Constitution's Gift: A Constitutional Theory for a Democratic European Union*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, 2011. 314 p. [in English].
10. Blahuta R. I. *Konstytutsionalizm yak bahatoaspektne yavyshe derzhavno-pravovoho ta suspilnoho rozvytku* [Constitutionalism as a multifaceted phenomenon of state-legal and social development]. Suchasnyi konstytutsionalizm: problemy teorii ta praktyky: materialy nauk. seminaru (21 chervnia 2019 r.) / upor. N. Ya. Lepish. Lviv: LvDUVS, 2019. P. 3–9 [in Ukrainian].
11. Kychun V., Onyshchuk I. *Konstytutsionalizm yak zmist mekhanizmu zastosuvannia Konstytutsii Ukrainy* [Constitutionalism as the content of the mechanism of application of the Constitution of Ukraine]. Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy. No. 5/2021. P. 50–58 [in Ukrainian].
12. *Konstytutsiine pravo zarubizhnykh krain*: Navch. posibnyk / M. S. Horshenova, K. O. Zakomorna, V. O. Riiaka ta in.; Za zah. red. V. O. Riiaky. 2-e vyd., dopov. i pererob. K.: Yurinkom Inter, 2006. 544 p. [in Ukrainian].
13. Bysaha Yu. M., Nechyporuk A. Iu. *Perehliad osnovnoho zakonu (teoretychni aspekty)* [Revision of the basic law (theoretical aspects)]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii PRAVO. Vypusk 18. 2012. P. 34–37 [in Ukrainian].
14. *Porivnialne pravoznavstvo: suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku* [Comparative jurisprudence: current state and development prospects]: zbirnyk naukovykh prats / za red. Yu. S. Shemshuchenka, V. P. Tykhoho, M. M. Tsymbaliuka, I. S. Hrytsenka; upor. O. V. Kresin, I. M. Sytar. Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 2012. 620 p. [in Ukrainian].
15. *Porivnialne pravoznavstvo: suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku* [Comparative jurisprudence: current state and development prospects]: zbirn. nauk. prats. (Comparative Jurisprudence: Current State and Prospects for Development – Yearbook 2013). Odesa : Feniks, 2013. 352 p. [in Ukrainian].
16. Prosser T. *Constitutions as communication*. *International Journal of Constitutional Law*. 2017. Vol. 15. Issue 4. P. 1039–1065 [in English].
17. Rosenfeld M. *Constitutional Identity* // The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law. Edited by Michel Rosenfeld and András Sajó. Oxford University Press, 2012. P. 756 [in English].
18. Bui Ngoc S. *Globalization of Constitutional Identity*. *Washington International Law Journal*. 2017. Vol. 26. No. 3, p. 463–533 [in English].

Дата надходження 11.07.2023 р.

Mariia Antsyferova

Lviv Polytechnic National University
student Institute law, psychology and innovative education
mariia.antsyferova.pv.2020@lpnu.ua
ORCID ID :<https://orcid.org/0000-0002-6180-347>

Iryna Khomyshyn

Lviv Polytechnic National University
Sc. D.,
Professor of the Department of Administrative
and Information law
Educational Institute of Law and Psychology
iryna.y.khomyshyn@lpnu.ua
ORCID ID :<https://orcid.org/0000-0002-6180-347>

CURRENT TENDENCIES OF CONSTITUTIONALISM IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Transformation of the national legal system in the conditions of globalization.

Recently, the scientific community has been discussing the development of various concepts of constitutionalism, such as transnational (global), international (international), multi-level and others, which provide for the creation and implementation of standards designed to solve global problems,

which include prevention of wars, development and coordination of international relations on a peaceful basis, elimination of hunger and poverty, rational use of natural resources, prevention of terrorism and security, etc.

Discussions around global constitutionalism testify not only to scientific interest, but also to the gradual maturation of legal, political, economic, social and cultural, ideological and theoretical prerequisites for a new paradigm of both constitutional-legal and international-legal thinking.

The article discusses the impact of the era of globalization on the development of modern constitutionalism. Based on the methods of historical-legal and comparative-legal analysis, modern approaches to the definition of global constitutionalism are defined in order to understand the latest constitutionalism in the conditions of the modern development of interstate relations and interstate integration.

Keywords: constitutionalism; transnational (global) constitutionalism; multilevel constitutionalism; integration; globalization.